

TÜRKOLOJİ DİLÇİLİK

UOT – 811.512.1

İLHAMİ CƏFƏRSOY*

LATIN DİLİNİN PROTOTÜRK LEKSİKASI

XÜLASƏ

Latın dilinə Ön Asiyanın qədim iltisacı dillərindən daxil olan sözlərin mənşəyini öyrənmək, Publi Maron Vergilinin “Eneida”, Sili İtalikin “Pun müharibəsi”, Mark Terenti Varronun “Latın dili haqqında” əsərinin arxaik türk leksikasını etnolinqvistik tədqiqatın obyektinə çevirmək dil tarixi və türk dillərinin qədim dillərlə əlaqələrini öyrənmək baxımından əhəmiyyətli. Araşdırmalar göstərir ki, Ön Asiyanın qədim iltisacı dillərindən yunan və latın dillərinə, oradan Avropa dillərinə keçən sözlər azca fonetik dəyişikliklə müasir italyan, ispan, ingilis, alman və b. dillərdə bu gün də geniş işlənməkdədir. Eradan əvvəl II-I əsrlərdə yaşamış latın dilli şairlərin – Publi Maron Vergilinin, Sili İtalikin, Bakivi təxəllüslü şairin və b. əsərlərində arxaik türk etnoqrafik leksikasının çoxsaylı nümunələri vardır. Həmin sözlərin keyli hissəsi hərbi və siyasi titullardan, geyim, silah adlarından ibarətdir.

Bundan əlavə, Mark Terenti Varronun “De lingua latina” əsərində Ön Asiyanın iltisacı dillərindən latın dilinə keçən çoxlu sözlər verilmişdir. Müəllif əsərin etimologiyaya aid fəslində onların hansı qədim dillərdən alınması haqqında qısa məlumat verir. Həmin sözlər kur-qurultay, çupçı-falçı, kalkan-qalxan, tebir-dəmir, aqer-əkin yeri, tolmaç-tərcüməçi, diptera-dəftər və yüzlərlə başqalarıdır.

Açar sözlər: latın dili, etrusk dili, italiklər, senat, prins, kur.

Giriş. İşin məqsədi latın dilinə Ön Asiyanın qədim iltisacı dillərindən daxil olan sözlərin mənşəyini öyrənmək, Publi Maron Vergilinin “Eneida”, Sili İtalikin “Pun müharibəsi”, Mark Terenti Varronun “Latın dili haqqında” əsərinin arxaik türk leksikasını etnolinqvistik tədqiqatın obyektinə çevirməkdir.

Mark Terenti Varron bu sözlərin latın dilinə hansı dillərdən gəlməsi haqqında ayrıca məlumat verir. Yazır ki, tiber latın sözü deyil. O, latın dilinə etrusk dilindən gəlmişdir (Markus Terentius Varronis 1938. s. 14).

Tiber sözü Şumer mətnlərində tebir şəklində işlənmişdir və mis deməkdir. Daha sonra ona te, bir, tibera, tibaren formasında e.ö. II-I minilliyə aid Ön Asiya kitabələrində rast gəlik. Tebir o mənbələrdə həm bürüncün, dəmirin, həm də özünü silah hazırladığı metalların adı ilə adlandırılan etnosun adıdır (Блейхштейнер: 1936. s. 185; Радлов: 1989. s. 740; Пиотровский: 1944. s. 236). Tebir dəmir sözünün qədim formasıdır. Tebir etnoqrafik lekseminin kökündə türk dillərindəki təpmək, yəni döymək feili durur. Altay türkləri indi də dəmirə tebir deyirlər (Молчанова: 1979. s. 305).

Herodot yazır ki, Tibaren Kiçik Asiyada yaşayan dəmirçi xalqın adıdır. Onlar müxtəlif metallardan silah və bəzək əşyaları düzəldirlər.

Yəhudi tarixçilərinə görə, Tiberiya: 1. İudeyanın şimalında yaşayan xalqın, 2. Dövlətin, 3. Gölün adıdır. O göl ki, İsus Xristos onun üstündə yerimş, ancaq suya batmamışdı (Описание Иудейской земли: 1824.s.61-62).

Tiberlərin bir hissəsi Troyanın işğalından sonra e.ö. XIV əsrdə İtaliyaya köçmüş, bir hissəsi indiki Türkiyə ərazisində qalıb, sonralar Romaya tabe olmuşdu (Армения и Рим: 1843.s.313).

Mark Terenti Varron (e.ö. I əsr) yazır ki, Tiber İtaliyanın: 1. Latınlardan öncəki tanrılarından biri, 2. Qeyri-latın etnosu idi (Varron 1938.s.14). Appenin yarımadasının ortasından axan Tibr çayı əvvəllər dəmirə tapınan türklərin adı ilə Tiber adlanırdı (Энеида: 1933.s.376).

Yunanlar və latınlar tiberlərdən yalnız dəmir əritməyi öyrənməzdilər. Dəmir əridilən sobaları soba və ocaqai formalarında illərinə daxil etdilər.

Eney Siciliya adasından İtaliyaya – indi Tibr adlanan Tiber (Вергилий: 1933. s. 376) çayının dənizə töküldüyü yerdə sahilə çıxıb və orada xalq yığınağı keçirmişdi. Publi Maron Vergili həmin toplantını kur adlandırır (Вер-

* *fil.ü.e.d. AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu cfrsoy@mail.ru*

гилий: 1933. s. 106, 306). Kur türk dillərindəki qurultay sözünün köküdür.

Latın dilində şumlanmış torpağa, əkin yerinə *ager* deyilir (Markus Terentius Varron: 1938. s. 16, 17). Ager və əkin eyni köklü sözlərdir. Slavyan dillərindəki aqarod “bostan” sözü türk mənşəli olub, aqer, yəni əkər sözündən törəmişdir.

Əkər sözü Şumer və Elam mənşəli olub (Канева: 1996.s.46), Ön Asiyanın iltisafı dillərində, oradan latın dilinə keçmişdir.

Etruskların elitar nəsilərindən biri *Senate* adlanırdı. Onlar kur adlanan xalq yığıncağında ön sıralarda oturdular (Baron Carra de Vaux: 2011. s. 65). Senate və san, adlı-sanlı eyni köklü sözlərdir. Sonra o söz *senat*, senator formalığında Avropa dillərinə yayıldı.

Mark Terenti Alp dağlarının adını *albus*, yəni ağ sözü ilə bağlayır. Yazır ki, italiklərin Alpəs adlandırdıqları dağın adı latınlardan əvvəlki dövrə aiddir. Əlavə olaraq bildirir ki, etruskların *albus* sözündən latın dilində *albat* ağarmış, ağ qar ilə örtülmüş yer adları yaranmışdır (Markus Terentius Varronis: 1938. s. 14, 38). N.Y.Marr yazır ki, Yafəs sözü olan ocaq *ocaqae* formasında yunan və latın dillərinə keçmişdir. Qədim yunanlar və latınlar dəmir əridilən sobalara *ocaqae* deyirdilər (Mapp: 1920. s. 43).

Azərbaycanın, Türkiyənin, Türkmənistanın Soba, Ocaqçı boylarının adı ocağa totemik münasibətlə bağlıdır. Altay türkləri dəmir əritdikləri sobaları yadlardan gizli saxlayardılar (Myrad Adжи: 2007. s. 160). Çünki onların varlığı, diriliyi sobalardan asılı idi. Babalarımız çörək bişirdikləri, dəmir əritdikləri sobaları müqəddəsləşdirmiş, nəticədə həmin adlar qəbilə və tayfa adlarına çevrilmişdir.

Soba və Ocaq nəsiləri Ön Asiyaya anti-türklərin iddia etdikləri kimi XI əsrdə gəlməmişdir. Onlar indiki Türkiyənin cənub-qərbində xetlərdən qabaq yaşayırdılar.

E.ö. XIII əsrdə xetlər zəifləyəndə Soba nəslə irəli çıxdı və çar Davidlə vuruşa-vuruşa İudeyanın qonşuluğunda öz dövlətini yaratdı (Масперо: 1911. s. 196, 322, 330). Həmin sobalar bəzi mənbələrdə Aram Soba adlanır (Ренан: IV. s. 249). Bu da onu bildirir ki, onlar e.ö. XI-X əsrlərdə arameylərin bir hissəsini özələrinə tabe etmişdir.

Latın dilli şairlərin əsərlərində öldür anlamında *alpis* feili işlənmişdir. Bisütun qayasının

Ancaq dilində yazılmış mətnində öldür mənasında *alp* sözü vardır (Mapp: 1914. s. 13,16).

Qırçaq qrupu türk dillərində cəsür, döyüşkən oğlanlara *alp*, *alıp* deyilir (Казахско-русский словарь: 1954. s. 30; Киргизско-русский словарь: 1965, s. 53). “Manas” dastanının Altay versiyası “Alıp Manas” adlanır. Bu da ölkələr alan, dolayısı ilə öldürən deməkdir.

Xəzərlərin qonşuluğunda Alupka adlı qəbilə yaşayırdı (Кестлер: 1975. s. 144). latın dilindəki *alpis*, Elam kitabələrindəki *alp*, *arper*, Xəzər dilindəki *alupka* eyni köklü sözlərdir.

Siciliyalı Diodor şərq kahinlərini *tolmaç* adlandırır (Гуго: 1963. s. 60-61). Tolmaç türk dillərindəki *dilmanc*, yəni tərcüməçi sözünün azca deformasiya olunmuş variantıdır. Tolmaçlar – kahinlər, peyğəmbərlər tanrının sözlərini insanlara çatdırırdılar.

“İqor polku haqqında dastan”ı qələmə alan salnaməçi slavyanlarla qırçaqlar arasında yaşayan tıverləri *tolmaç* adlandırır (Артамонов: 1962. s. 344, 369; Cəfərsəy: 2005. s. 5-8). Çünki onlar türk elçilərinin sözlərini rus dilinə, rus səfirlərinin sözlərini türk dilinə tərcümə edirdilər.

Latın dilli şairlərin əsərlərində peyğəmbər anlamında *anqur* sözü vardır (Haarman: 2002. s. 65). Şumer dilində göylərə, dinqirin məkanına *an*, *en* deyilir. Qur, quv, qu isə səs deməkdir. Kahinlər tanrının qularını, sözlərini insanlara çatdırırdılar.

Qu həm etrusk, həm türk dillərində bütün sözlərə yox, göylərdən gələn müqəddəs sözlərə deyilirdi. İslam din xadimləri, xristian yepiskoplar yeni dinləri yayarkən cahiliyyə dövrünün kahinlərini *gopçu*, yəni yalançı adlandırdılar. Azərbaycan dilindəki *gop* sözünün yalançı mənası sonradan yaranmışdır.

Latın salnaməçiləri keçmiş dərisindən hazırlanmış vərəqlərə *diphthera* deyirdilər (Haarman: 2002. s. 60). Onlar *diphthera* sözünü etrusklardan, etrusklar Aran müdriklərindən mənimsəmişlər.

Aran müdrikləri öz salnamələrini, dualarını *depderi* adlandırdıqları keçmiş dərisindən hazırlanmış vərəqlərə yazırdılar. Deri dəri, *dep* təp-mək, cızmaq deməkdir.

Publi Maron Vergili cadugər qadınları *çurçiya* adlandırır (Вергилий: 1971. s.417). Çurçü çöpçü deməkdir. Çünki cadugər qadınlar fala baxmaqla yanaşı çöpçülük də məşğul olurdular.

Latınlar Troyadan İtaliyaya gələn Asiya etnoslarının dilindən *principes* sözünü mənimsəyiblər (Markus Terentius Varronis: 1938. s. 41). Sonra həmin söz *prins* titulu kimi Avropa dillərinə yayıldı.

Oljas Süleymenova görə, latınların prins titulu türk dillərindəki birinci sözündən törəmişdir (Олжас Сулейменов 2017. s. 33). Prins titulu və *principes* sözündə bir sayı və -ci şəkilçisi aydın görünür.

Yuli Sezarın cangüdənlərinin birinin adı Burut idi. Həmin Burut xəncərlə arxadan vurub Sezarı öldürmüşdü.

Çokan Valixanov yazır ki, Burut qırğızların ikinci etnik adıdır. Eyni zamanda, qara qırğızların bir nəslə Burut adlanırdı (Географическо-статистический словарь: I. 1863. s. 51; Ögel: I. 1971. s. 384).

Yuli Sezarın Yuli ləqəbi troyalıların *yulaq* nəslinin adından törəyib (Haarman 2002. s. 65). Bəzən İul adlandırılan Yulaq Eneyin oğlu idi (Вергилий: 1933. s. 352).

A.Трачевски Publi Maron Vergiliyə istinadən yazır ki, Eneyin oğlu Yulaq Romanın Yuli sülaləsinin banisidir. Yuli Sezar onun nəslindəndir (Трачевский: 1889. s. 352; Вергилий 1938. s. 352).

Yulaq və ya Yula qədim türk etnoslarından biridir. Kəngərli elinin bir boyu XI əsrdə Yula adlanırdı (Fəruk Sümər: 1992. s. 35). Yulaq nəslə başqurdlar arasında da var idi. XIX əsr rus sənədlərində onların zadəganları Yulayev adlandırılır.

Latın dilli şairlərin əsərlərində köynək anlamında *tunica* sözü vardır. Keçi, dana dərisindən tikilən köynəklərə tunika deyilirdi (Markus Terentius Varronis: 1938. s. 53).

Tunika geyim adının kökündə türk dillərindəki don sözü durur. İnsanlar antik dövrdə və ilk orta əsrlərdə göndən, aşılanmış dəridən tikilən don geyinirdilər.

Köynək geyim adının arxaik variantı gönlək olmuşdur. Azərbaycan klassik ədəbiyyatında bu söz daha çox gönlək şəklində rast gəlik.

İtaliklər və romalılar bellərinə *baltium* adlanan döyüş kəməri qurşayardılar. Həmin kəmərlərdən qılınc, döyüş baltası asılandır. Baron Carra de-Vaux Mark Terenti Varrona istinadən yazır ki, *baltium* sözü latın dilinə etrusqların dilindən keçmişdir (Baron Carra de-Vaux: 1911. s. 36; Markus Terentius Varronis: 1938. s. 53, 54).

Baltium sözü əsasında Avropa dillərində *belt*, *belte*, *beltow* etnoqrafik leksemləri yaranmışdır. İngilislər kəməre *belt*, beldən, qurşaqdan aşağıya vurulan zərbələrə *beltov* deyirlər. Bu sözlərin kökündə türk dillərindəki *bel* sözü durur. Kəməre belə qurşanar, balta beldəki kəmərdən asılandır.

Döyüş baltasına, ikiəgzli təbərzinə totemik münasibətlə bağlı türk dillərində balta, baltac, baltaçı etnonimləri yaranmışdır. Qızıl Ordanın Baltac adlı zadəgan nəslə var idi (Валиханов: I. 1984. s. 235). Özbəkistanda Balta adlı qırçaq boyu yaşayırdı (Будагов: 1871. s. 68-78). Baltaçı eponimi Dədəmiz Qorqudun kitabında da vardır (Якубовский: 1999. s. 210).

Qırğızlar ikiəgzli döyüş baltasına *ay balta* deyirlər (Радлов: 1989. s. 354; Казахско-русский словарь: 1954. s. 19).

543-cü ildə yazıya alınmış xristian ədəbi abidəsi "Daniilin kitabı"nda Baltasar eponimi var. Baltasar əsərdə hökmdar oğlu kimi təqdim olunur (Хинц: 1987. s. 7). Baltasar döyüş baltası ilə silahlanan döyüşçülərə deyilirdi. Ermənilər yüz illərdir ki, öz oğlanlarına türkcə Baltazar adı qoyurlar.

Latın dilli şairlərin əsərlərində saxsı qab-qacaq anlamında *kapular* sözü vardır (Markus Terentius Varronis: 1938. s. 56). Qab sözü türk dillərindən latın dilinə -lar şəkilçisi ilə birlikdə keçmişdir.

Latın dilində saxsı qab mənasında *kupi* sözü də vardır. Volqa boyunda yaşayan bulqarların və Şimali Qafqazda yaşayan balkarların iki boyu *Kupi* adlanırdı (Чуваши: 1970. s. 302; История Кабарда – Балкарской АССР, 1965. s. 65).

Küpə etnonimi qadına sitayişlə bağlıdır. Arxeoloqlar Troya şəhərinin xarabalığından kupə və bardaq adlanan saxsı küplər tapıblar. Qadın formalı belə küplərdə çar Piramin ləl-cəvahiratı saxlanırdı.

Publi Maron Vergili qadın ilahələrdən birini Cupidon adlandırır (Вергилий: 1933. s. 369). Bəzən sevgi ilahəsi Amur ilə eyniləşdirilən Cupidonun bütü (Вергилий 1933. s.369) küpəyə, bardağa bənzəyən qadın formasındadır.

Vatikan kilsəsinin başçıları XII əsrə qədər papa *uox*, *apa* titulu daşıyırdılar (Хвольсон: 1866. s. 90). Apa türk sözüdür. Bəzi türk dillərində ata, bəzilərdə ana xəttilə əcdadlara *apa* deyilir. Bu söz indi Azərbaycan türkcəsində əbə-əcdad formasında işlənməkdədir.

Latın dilli şairlərin təmsillərində *turduş* obrazı vardır. Turduş eşşək balasına deyilirdi (Markus Terentius Varronis: 1938. s. 86).

Tur və tuş prototürk etnoqrafik leksikasının qiymətli nümunələridir. Bu sözlər indiyədək Azərbaycan dilinin ləhcələrində işlənmişdir. Eşşəyə toş deyəndə gedir, toqquş deyəndə dayanır.

Roma ordusunun 32 nəfərlik ön dəstəsi *turma* adlanırdı (Markus Terentius Varronis: 1938. s. 42). Həmin ön dəstə hündür boylu, zəhmli əsgərlərdən seçilir, düşmənin qarşısında dururdu. Tur, yəni dur türk sözü, -ma feildən isim düzəldən şəkildir.

Turma bölüyünün əsgərləri qalın buğa gözündən paltar geyinirdilər. Zirehi əvəz edən həmin qoruyucu geyim *yapança* adlanırdı (Markus Terentius Varronis: 1938. s. 42).

Yapança türk hərbi geyimidir. Romalılar həmin geyimi Ön Asiya xalqlarında görmüş, onlar-

dan mənimsəmişlər. Əgər o geyimləri özləri icad etsəydilər, ona öz dillərində ad verərdilər.

“İqor polku haqqında dastan”da qırpaq əsgərlərinin geyindikləri dəri paltar *yapança* adlanır. Həmin söz Azərbaycan dilində son zamanlara qədər yapıncı şəkildə işlənirdi.

Nəticə: Ön Asiyanın qədim iltisacı dillərindən yunan və latın dillərinə, oradan Avropa dillərinə yüzlərlə söz keçmişdir. Azca fonetik dəyişikliklə o sözlərin çoxu italyan, ispan, ingilis, alman və b. dillərdə indiyədək işlənmişdir.

Türkoloji tədqiqat üçün çox aktual olan bu problem yeni dissertasiyaların, monoqrafiyaların obyektinə çevrilməlidir. Ümumiləşmiş elmi fikrə görə, latın dili slavyan, roman, german xalqlarının əcdadlarının dilidir. Ancaq nəzərə alınmır ki, latın dili vasitəsilə Avropa dillərinə Ön Asiyanın iltisacı dillərindən, o cümlədən arxaik türk dillərindən yüzlərlə söz keçmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Markus Terentius Varronis. De lingua latina. I, London, 1938, 367 s.
2. Блейхштейнер Роберт. Субары древнего Востока в свете изучения Яфетидов. Язык и история. т. 1, Ленинград, 1936, s. 182-202.
3. Радлов В.В. Из Сибири. Москва, Главная Редакция Восточной Литературы. 1989, 747 s.
4. Пиотровский Б.Б. История и культура Урарту. Ереван, изд.-во Академии Наук Арм. ССР, 1944, 364 s.
5. Молчанова О.Г. Топонимический словарь Горного Алтая. Горно-Алтайск, Госкрайиздат, 1979, 398 s.
6. Вергилий Публий Марон. Энеида. М.-Л., 1933, 379 s.
7. Baron Carra de Vaux. De lingua etruscae. Paris, 1911, 216 s.
8. Марр Н.Я. Определение языка второй категории. Ахаменидских клинообразных надписей по данным Яфетического языкознания. Санкт-Петербург, 1914, 76 s.
9. Казахско-русский словарь. Алма-Ата, изд-во Академии Наук Казахской ССР, 1954, 574 s.
10. Киргизско-русский словарь. Москва. Советская Энциклопедия, 1965, 973 s.
11. Артур Кёстлер. Тринадцатое колено. Крушении империи Хазар и ее наследие. Москва, Наука, 1975, 162 s.
12. Винклер Гюго. Вавилонская культура. Москва, 1913, 170 s.
13. Артамонов М.И. История Хазар. Ленинград, изд-во Государственный Эрмитаж, 1962, 523 s.
14. İlhami Cəfərsoy. Sibirə Təbriz şəhəri. Bakı, ADPU nəşriyyatı, 2005, 214 s.
15. Naarman N. Ges-chichder Schrift. Munchen, 2002, 60 s.
16. Вергилий Публий Марон. Энеида. Буколики. Георгики. Москва, 1971, 467 s.
17. Вергилий Публий Марон. Энеида. М.-Л., 1933, 379 s.
18. Марр Н.Я. Яфетический Кавказ и третий этнический элемент в созидании средиземноморской культуры. Лейпциг, 1920, 54 s.
19. Мурад Аджи. Дыхание Армагеддона. Москва, Хранитель, 2007, 196 s.
20. Масперо М. Древняя история народов Востока. М., 1911, 295 s.
21. Эрнст Ренан. История первых веков христианства. Антихрист т, IV, Санкт-Петербург, nəşr ili göstərilməyib, 310 s.
22. Олжас Сулейманов. Сокол над пирамидой (Тюрки в древнем Египте). Тюркология, № 1, Баку, 2017, s. 26-41.
23. Географическо-статический словарь Российской империи. т. IV, Санкт-Петербург, nəşr ili pozulub, 1000 s.
24. Bahaeddin Ögel. Türk mitolojisi, c. 1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basimleri, 1971, 496 s.
25. Трачевский А. Древняя история. Санкт-Петербург, 1889, 433 s.
26. Faruk Sümər. Oğuzlar. Bakı, Yazıcı, 1992, 432 s.
27. Чокан Валиханов. Собрание сочинений. т. 1, Алма-Ата, изд-во Казахская Энциклопедия. 1984, 431 s.

28. Будагов Л.З. Сравнительный словарь турецко-татарских наречий. т. 2, Санкт-Петербург, Типография Имперской Академии Наук, 1871, 415 s.
29. Якубовский А.Ю. Сказание о Бамсы Бейреке. в кн. Книга моего деда Коркута. YNE, XXI, 1999, s. 154-176.
30. Хинц В. Государство Элам. М., 1987, 192 s.
31. Мурад Аджи. Тюрки и мир: Сокровенная история. ч. 1, АСТ, 2006, 117 s.
32. Бакуви Абд-ар-Рашид. Китаб талхис ал-асар ал-малик ал-каххар. Москва, Наука, 1971, 356 s.
33. Чуваша. Этнографическое исследование. Чебоксары, 1970, 307 s.
34. История Кабарда-Балкарской АССР. Нальчик, 1965, 364 s.
35. Хвольсон Д. Сборник статей по еврейской истории и литературе. кн. 1, Санкт-Петербург, 1866, 362 s.
36. Канева И.Т. Шумерский язык. Санкт-Петербург, Наука, 1996, 352 s.

Ilhami JAFARSOY

PROTO-TURKIC LEXICON OF LATIN LANGUAGES

SUMMARY

Latin-language poets who lived in the II-I centuries before the era such as Publius Vergilius Maro, Tiberius Catius Asconius Silius Italicus, etc., have numerous examples of archaic Turkish ethnographic lexicon. The majority of these words is military and political titles, clothing and weapons. In addition to this, in the works of Marcus Terentius Varro which is called *De lingua Latina* have many latin words that has borrowed from agglutinative languages of Southwest Asia. On the chapter on etymology, the author gives a brief overview on which ancient languages they are derived from.

Keywords: *Latin language, Etruscan language, italics, senate, prince, kur.*

Илхами ДЖАФАРСОЙ

ПРОТОТЮРКСКАЯ ЛЕКСИКА ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА

РЕЗЮМЕ

Многочисленные примеры архаической этнографической тюркской лексика имеется в произведениях латинских поэтов Публий Марон Вергилий, Силий Италика и поэта с прозвищей Бакуви, живущих в II-I веках до нашей эры. Огромных часть этих слов состоит из военных и политических титулов, названий одежды и оружия.

Кроме этого в произведении Марка Теренти Варрона "*De lingua latina*" наблюдаются множество слов, перешедших в латинский язык из агглютинативных языков Передней Азии. Автор одной из глав произведения, посвященной этимологии дает сведения о тюркизмах. Кратко сообщает, что из каких древних языков перешли эти тюркизмы. К этим словам относятся: *kur-qurultay, çurçi-çörçü, колдова, kalkan-qalxan, tebir-dəmir, aqer-əkin yeri, tolmaç-dilmanc, diphtera-dəftər* и сотни другие.

Ключевые слова: *латинский язык, этрусский язык, италики, сенат, принц, кур.*